

Jórun Sumberg-Olsen

HOPPER OG FØL

- forventningens glæde

Særtryk fra Ridehesten / Hippologisk
Maj 2005

HOPPER OG FØL

- forventningens glæde

Der knytter sig altid store forhåbninger - og ofte også forventninger - til et føl. Selv om det påkalder sig mange følelser at se de årvågne og opmærksomme dyr på deres lange stylder, så må man ikke glemme, at rollen som avler er meget ansvarfuld. Det er vigtigt at mobilisere sin nøgternhed og holde øje med føllets udvikling for ikke at risikere, at forventningens glæde bliver den eneste!

Af Jórún Sumberg-Olsen, dyrlæge St. Hippolyt Danmark A/S
Foto: Wiegaarden/Kasper Kamuk

Som alle andre pattedyr fødes føllet med meget små energireserver og er dermed fuldstændig afhængigt af modermælken. Under hoppens drægtighed (ja, helst allerede før!) bør avleren udvise den allerstørste opmærksomhed over for hoppens fodring.

Så længe fosteret udvikles i livmoderen, næres det via moderkagen (placenta) stort set efter dets behov. Naturen har indrettet det således, at fosteret er i stand til at trække alle de næringsstoffer, det har behov for, ud af moderens organisme (forudsat, naturligvis, at de er til stede hos moderen). Efter fødslen ændrer denne situation sig fuldstændigt. I den følgende tid - diegivningen (laktationen) - forsørger hoppen sit føl via mælken. Mælkens kvalitet er imidlertid afhængig af hoppens fodring både under den forudgående drægtighed og under diegivningen. Selv en mangelfuldt fodret hoppe vil almindeligvis bringe et forholdsvis sundt føl til verden, men i løbet af laktationen kan der opstå tydelige mangler hos afkommet.

En hoppe, der er udsultet mht. vigtige næringsstoffer, behøver ikke nødvendigvis at være mager. Et kritisk niveau af vitalstoffer (f.eks. vigtige sporstoffer og vitaminer) viser sig bl.a. i form af en strid pels, dårligt hovhorn, forsinket pelsskifte, kronisk bronchitis, muk, eksem eller fordøjelsesfor-

styrrelser. Hvis hoppen sættes i fol, før en sådan mangel er udlignet, kan disse ydre symptomer forværres, ligesom fosteret kan lide overlast.

Hoppemælk er livskilden

Hoppemælk er som bekendt særdeles værdifuld, men en helt speciel rolle spiller den såkaldte "råmælk" - kolostrum - som hoppen producerer i tiden lige efter fødslen. Det er en regulær næringsstofbombe med immunstyrkende egenskaber, der skal holde det lille, ny væsen fri for skadelig miljøpåvirkning og sygdomskim. 1 liter råmælk indeholder ca. 200 g tørstof, hvoraf halvdelen er protein, bl.a. de såkaldte immunoglobuliner. Desuden er der 6 mg zink (30 mg zink i 1 kg tørret hoppemælkskolostrum), ligesom også indholdet af jern og andre sporstoffer er meget højt.

Efter 4 uger er sammensætningen i mælken tydeligt ændret. Mælken bliver tyndere og proteinindholdet falder langsomt (til 2,7%). Til gengæld øges den samlede mælkemængde. Den gennemsnitlige mælkedyse hos en 500 kg hoppe i 3. laktationsmåned udgør 18 liter pr. dag! Føllet vokser i denne tid med mindst 350 g dagligt. Fedtindholdet i hoppemælken er lavt - ca. 1,7% - altså næsten som mager komælk. Til gengæld har den et meget højt indhold af essentielle fedtsyrer.

Mælkesukkerandelen udgør over 6%. Dette er noget højere end i komælk, hvorfor hoppemælk smager sødere.

Zink til immunforsvaret

I en tidligere artikel (Mineraler til Heste) så vi på et eksempel med tildelingen af zink. Det skønnede behov hos et 3 mdr. gammelt føl er ca. 115 mg zink. En mælkemængde på 15 liter tilfører kun ca. 30 mg. Resten må altså tilføres føllet med grov- og tilskudsfooderet. Hø indeholder ca. 20 mg/kg.

Hvis hoppen allerede under drægtigheden er i underskud med zink, vil der generelt være mindre til stede i mælken. Dermed stiger føllets behov for zinkholdige næringsmidler. Og sørger man ikke for at dække dette øgede behov hos det voksende føl, risikerer man allerede i føllets første levemåneder at grundlægge en mangel, som det på et senere tidspunkt vil være næsten umuligt at udligne. Det lyder måske overdrevet, men det er ikke desto mindre klart beviset hos ældre heste, der slås med forskellige problemer.

Zink skal her blot tjene som eksempel for alle andre næringsstoffer, der er i under-

skud pga. mangelfuld fodring. Mange næringsstoffer - f.eks. B-vitaminer - kan tildeles med hurtig effekt, og en mangel således hurtigt genoprettes, hvorimod underskud på f.eks. sporstofferne zink og mangan er meget vanskeligere at udligne.

Føllets proteinforsyning

Unge produktionsdyr fodres almindeligvis med høj proteinandel, men det bør man ikke uden videre praktisere til heste. Hvis føl fodres med et for proteinrigt foder, uden at man samtidig sørger for en tilsvarende mineraltilførsel, vil føllet ofte vokse for hurtigt - men i for dårlig kvalitet. Omsætningen af store mængder protein kræver højere mængder mangan, kobber og molybdæn, der på sin side er helt afgørende for dannelsen af brusk og knogler. Det betyder, at en ensidig og for høj tildeling af protein direkte vil modarbejde en god knogle-/bruskdannelse og dermed øge risikoen for osteochondrose (forandringer i knoglen med udgangspunkt i brusken).

Mineraler

Dannelsen af stabile knogler kræver tilførsel af en lang række mineraler. At føllet har behov for calcium og fosfor er velkendt, men oftere er det vanskeligheder med korrekt tilførsel af kobber, mangan og zink, der giver anledning til problemer.

Føllets calciumbehov (ca. 20 g/dag) dækkes fortrinsvis gennem modermælken. Calciumindholdet i hø svinger kraftigt, men beregnet på gennemsnitlige værdier i hø kan man gå ud fra, at det voksende føls stigende behov for calcium vil være dækket via fodringen med godt hø og halm. Særlig værdifuld som calciumleverandør er tørret lucerne, men her gælder det, at tilgængeligheden er begrænset pga. det høje oxalsyreindhold. Havre, hørfrø og hvedeklied er gode kilder til dækning af fosforbehovet.

Noget vanskeligere er det at dække behovet for sporstoffer, der findes i naturlig form i urter, rødder, frø, gær og nyt græs. Da uorganisk calcium kan gribe ind i optagelsen af andre mineraler, skal man være meget forsigtig med at give ekstra tilskud. Hvis man "for en sikkerheds skyld" giver ekstra kalktilskud, risikerer man nemt, at det blokerer for optagelsen af sporstofferne. Selv om der måske i virkeligheden er sporstoffer nok i foderet, kan resultatet alligevel blive, at føllet kommer i underskud. Disse konflikter mellem uorganiske mineraler kan man komme helt udenom ved at give tilskudsfooder med organisk bundne sporstoffer.

Vitaminer

Dækning af behovet for A og D vitaminer hos føl, der er født omkring maj måned, er sædvanligvis mindre problematisk end føl, der er født tidligt på året. Det skyldes, at maj-føllene fra starten færdes udendørs og dermed har adgang til frisk grønt (der tilfører beta-caroten) og masser af sol (der inducerer dannelse af vitamin D).

Behovet for vitamin E dækkes først og fremmest gennem græsfrø, kornkim, koldpressede olier samt olieholdige frø (hørfrø, solsikkekerner). Herigennem dækkes samtidig behovet for essentielle fedtsyrer.

Det sidste af de fedtopløselige vitaminer, vitamin K, der spiller en vigtig rolle for knoglestyrken, findes i grøntfoder og dannes desuden af tarmfloraen. Og som vi var inde på i den foregående artikel, dannes også meget væsentlige bidrag til hestens forsyning med de livsvigtige, vandopløselige B-vitaminer af en sund tarmflora.

Pas på tarmfloraen

Føllet fødes med et fuldstændig bakteriefrit tarmsystem og må derfor opbygge en komplet tarmflora. Lykkes dette ikke umiddelbart, kan fordøjelsen hjælpes på vej ved tilførsel af malt, hørfrø, urter og f.eks. ølgær. Opløselige ballaststoffer som inulin, pektin, beta-glukaner, oligosaccharider og forskellige andre slimstoffer eller slimdannere kaldes under ét for probiotika. De bliver ikke som almindelige sukkerforbindelser fordøjet enzymatisk, men føres ufordøjet ud i tyktarmen, hvor de er med til at understøtte en målrettet udvikling af vigtige og nyttige tarmbakterier. Naturlige forekomster af opløselige ballaststoffer er havrekli, æblepektin, sukkerroesnitte, jordskokker, hvidløg og løg.

Græsmarkspleje

Som avler må man også være opmærksom på nødvendigheden af, at føllet har bevægelsesfrihed. Føllets samvær med andre heste og leg med ligestillede kammerater er vigtig for udviklingen af sociale relationer, og dens fysiske udvikling kræver, at der er et passende areal til rådighed - mindst 1 ha pr. 4 føl. Mere er selvfølgelig bedre, men ofte vanskeligt at realisere. Jo større og jo bedre passet græsning, desto bedre bliver føllets muligheder for at udvælge de ønskede foderemner. Heste er fra naturens side udstyret med en god evne til at udvælge den rigtige ernæring. Overgræssede, overgødskede og for små folde er ikke gavnlige for sundt opdræt.

Med passende motion under opvæksten får både skelet, muskler, led osv. den nødvendige styrke og tilpasser sig fremtidige arbejdsbelastninger. Men større udfoldelsesmuligheder har en positiv følgevirkning, som umiddelbart måske virker overraskende. Det øgede energibehov, der følger af den øgede fysiske aktivitet, gør det faktisk nemmere at fodre. Den større fodermængde tilfører nemlig en større mængde vitalstoffer, og da behovet derfor ikke stiger i samme takt som energibehovet, vil føllet lettere få dækket det behov for vitalstoffer, som er så vigtigt for at sikre et sundt stofskifte.

Anvendelse af specialpræparater

Under føllets opvækst er det vigtigt, at man nøje følger, at udviklingen forløber tilfredsstillende. Hvis man tidligt bliver opmærksom på, at noget er ved at gå skævt - som tegn på, at fodringen ikke tilfører alt i de mængder, det pågældende føl har behov for - kan man nå at gribe ind, før det sætter sig

varige spor. Det følgende er blot nogle eksempler herpå:

- I områder, hvor jordbunden er meget selenfattig, kan der hos føl optræde specifikke muskelproblemer, der nødvendiggør ekstraordinær tilførsel af bl.a. sporstoffet selen. Noget sådant skal dog altid ske under medvirken af en dyrlæge.

- I travsporten er der gode erfaringer med permanent tildeling af ekstrakt af grønlebede muslinger, idet man herved stimulerer og understøtter opbygning af ledbrusk. Også her er det helt afgørende, at en sund ledudvikling under opvæksten er bestemmende for hestens fremtidige holdbarhed.

- Meget vigtigt er det at holde et vågent øje med kobber- og manganmangler.

Hos føl kan manganmangel føre til leddeformiteter og manglende udvikling af leddet. Mangel på kobber kan føre til, at føllet træder for meget igennem på foden, hvilket skyldes for lange sener på benene, så kodeleddet berører jorden.

- Tegn på zinkmangel hos føllet kan være følvorter, muk, appetitløshed, dårlig vækst, fordøjelsesforstyrrelser og modtagelighed for infektioner.

- Mangel på kobolt giver forstyrrelser i råfiberfordøjelsen, dårlig muskelsætning, for dårlig vækst og modtagelighed for infektioner.

Et hensigtsmæssigt udvalg af krydderurter har altid en positiv virkning på føllets udvikling pga. en generel forbedring af ernæringsniveauet. Mange urter har en udrensende og stofskiftetfremmende effekt. Dertil kommer, at de bidrager med sjældne sporstoffer samt sekundære plantestoffer. Det sidste er stoffer, der ikke indgår i den traditionelle foderlære, men som f.eks. er med til at give lugt, smag og farve. Sådanne stoffer har nemlig vist sig at have en lang række helsefremmende virkninger.

Fodringsforløb

Fodring af føl kan påbegyndes som håndfodring allerede fra 3. - 4. leveuge. Dette skift fra udelukkende at håndtere modermælk er den første omvæltning i tarmmiljøet. Foderet skal derfor være sammensat, så overgangen bliver uden komplikationer, og føllet problemfrit vænner sig til en ny form for foder.

Fra 3. måned kan et varmblodsføl klare en fodermængde på 1,5 - 3 kg dagligt. Hø og halm naturligvis til fri optagelse. Men generelt er hoppe og føl på græs og æder uafbrudt af det friske græs, der er rigt på vitalstoffer.

Fravænningen, som avlerne af hensyn til hoppen oftest gennemfører, når føllet er 6 måneder, udgør naturligvis en mindre katastrofe for føllet. Især de føl, der blev født i maj, fratages lige midt i pelsskiftet både moder og hendes mælk, der stadig indeholder rester af råmælksfraktionen, for at blive placeret blandt en flok fremmede jævnaldrende. Bortfaldet af modermælk er medvirkende til, at der igen sker en markant ændring i tarmmiljøet. Også dette skal fodringen tage højde for gennem en stabilisering af tarmfloraen, så føllet undgår skadelige afbræk i næringsstofoptagelsen.

Føllets problemer efter fravænningen kan tilspidses af, at efteråret ofte er en ubehagelig årstid, hvor kulde og regn kan øge risikoen for infektionssygdomme. Avleren kan dog heldigvis råde bod på mange af følgerne af de store belastninger, føllet udsættes for. Et foder af høj kvalitet med et højt indhold af vitalstoffer og de ovenfor omtalte tarmunderstøttende naturstoffer - bl.a. med vægt på gærprodukter og B-vitaminer - vil hjælpe godt på vej. Hold øje med, at alt fungerer normalt. Ved de mindste tegn på, at føllet ikke udvikler sig harmonisk, må fodringen korrigeres.

Og ellers er der vel kun at følge - og glæde sig over - det spændende forløb, hvor føllet forvandles til en fuldvoksen, velproportioneret hest, der har alle muligheder foran sig.

Hopper og føl

“Hoppens livmoder er en skatkiste, der flyder over med guld.

Sørg for at beskytte den og give den næring.” (Emir Abd-el-Kader, 1808-1883)

Med hvert føl går hoppen til grænsen for sin ydeevne. Frem for alt de sidste måneder før folingen vokser føllet, og hoppen giver ved hver drægtighed en del af sig selv til denne nye verdensborger.

EquiLac

Behovsorienteret hoppefoder

Udviklet på basis af årelange erfaringer i fuldblodsavl. Førsteklasses foder til avlshoppen fra 8. drægtigheds måned

- ◆ afbalanceret protein-/energiforhold
- ◆ højt indhold af essentielle aminosyrer
- ◆ behovsoptimeret forhold mellem de enkelte sporstoffer
- ◆ højt indhold af mikronæringsstoffer

FohlenGold

Følfoder til helt særlige behov

Førsteklasses følfoder understøtter en harmonisk udvikling af føllet. FohlenGold indeholder en lang række fordøjelsesstimulerende stoffer, hvorved fordøjelsen stabiliseres og væksten reguleres helt fra begyndelsen. Samtidig har FohlenGold et højt indhold af mineraler og sporstoffer til understøttelse af en sund udvikling af ledbrusk og knogler.

- ◆ fordøjelsesstabiliserende
- ◆ lavt indhold af stivelse
- ◆ højt indhold af mikronæringsstoffer

Beta-Carotin-Hvidløg

β -caroten, der findes i friskt græs og i hø, nedbrydes langsomt under lagringen. Avlshestens særlige behov for β -caroten kan således ikke dækkes gennem foderet, og der kan opstå en mangel, der kan føre til frugtbarhedsproblemer hos både hoppe og hingst. Følgerne for hoppen kan være forsinket eller svag brunst samt manglende folikeldannelse.

EquiLac

Beta-Caroten-Knoblauch

FohlenGold

St Hippolyt

St. Hippolyt Danmark A/S · Øgelundvej 7 · Blåhøj · DK-7330 Brande
Tlf. +45 7020 5344 · Fax +45 7534 5311 · hippolyt@hippolyt.dk · www.hippolyt.dk

Åbningstider: Mandag-torsdag 08.00 - 16.00 · fredag 08.00 - 15.00